

Bizans İmparatoriçesi 'Theodora', tarihte ilk kez önemli bir yere ulaşan kadın pantomim oyuncusu, İ.S. VI. yüzyıl.

Kadın Ve Sanat

Özdemir NUTKU*

Sanatsal yaratı, insanoğlunun en yüce özgürlük duygusudur; çünkü bu yoldan evrendeki varlığını ve varoluşunu ifade eder. Bir açıdan da, insanoğlunun bu yeniden yaratma işlemi doğurgan doğaya karşı bir meydan okumadır. Kültür tarihinin başlangıcında, insanoğlunun doğal nesnelere, dış dünyayı değiştirebilecek araçlar yapmasındaki heyecan verici buluşları, yani araç yapma büyüsü, giderek bu büyüye sonsuz olanaklar yüklemeye çabasına dönüştüğünde, sanat dediğimiz olgu da ortaya çıkmıştır.

Kadın, doğadan gelen özelliği içinde zaten yaratıcı bir varlıktır. Onun bu anaç niteliği, yani doğurduğu çocuğunu yaşatmak için besleyip büyütmesi zamanını alıyor ve benzetme yoluyla bir çeşit üretme olan sanat için vakit bırakmıyordu. Bugün sayıları giderek artan kadın sanatçıların tarihsel gelişimine dönüp baktığımızda, onların hem bu doğal özellikleri, hem de toplumların getirdiği birtakım değişmezmiş gibi görünen kalıpları ve baskıları yüzünden sanat alanındaki sayılarının erkeklerden daha az olduğunu görürüz. Ne ki, kadının sanat alanındaki çoğalması, onun doğal niteliklerinin eksilmesiyle orantılıdır. Başka deyişle, kadın sanatsal yaratışa girdikçe, doğal olan üretkenliğini arka planda bırakmaktadır.

Geriye dönüp şöyle bir tarihe baktığımızda, büyük kadın sanatçılara rastlamamıza karşın, bunların sayısal yönden erkeklere oranla daha az olduğu görülür; çünkü çağlar boyunca kadınlar hep ezilmişler, özgürlüklerine kavuşmamışlar, birçok toplumda birer köle gibi yaşamışlardır. Hellenistik Çağ'da, kadınlar, Ana Tanrıça kültüründe kutsanmışlar, ama aynı demokrasi anlayışı içinde yine de ikinci sınıf vatandaş sayılmışlardır. Bazı eski Orta Asya Türk toplumlarında anaerkil yönetimler olmasına karşın, kadın yöneticilere olan saygı doğurdukları erkek çocuklarla orantılı olmuştur.

Uygarlığın gelişmesiyle kadının da, bir insan olarak, erkeğin yaptığı her işi yapabileceği anlaşıldığında, yavaş yavaş hukuksal haklarını, dolayısıyla özgürlüğünü elde etmiştir. Daha önce direnme gücü olmayan kadın, sonraları kendi hakları için savaşmıştır. Kendi hakları için savaşmayan ve kendini erkeğin kölesi sayan kadınlar ise çağdışı kalmış, ilkel insanın son temsilcileri durumuna düşmüşlerdir. İlerleyen

teknolojinin yarattığı olanaklardan yararlanan kadının, ev işlerini az zamanda yapabilmemesi verdiği rahatlıkla topluma katılımı ve erkeğin yanında yer alması kolaylaşmıştır. Kadının toplum içinde giderek kişiliğini bulması, onu, sanat ve kültür alanında da başarılı bir varlık durumuna getirmiştir.

Ülkemizde kadın hakları ve özgürlüğü, ilk kez Atatürk devrimleriyle, Cumhuriyet rejimi içinde gelmiştir. Nitekim Türk kadın sanatçıların varolmaları, hem nitelik hem de nicelik açısından üst düzeylere çıkmaları, Cumhuriyet'le gerçekleşebilmiştir. Ancak toplumumuzda kadınlarımızın özgürlüğü için yapılan savaşım henüz tamamlanmış değildir.

Kadın ve sanat konusunda ciltler dolusu kitap yazılabilir. Sanat gibi, edebiyattan, plastik sanatlara, plastik sanatlardan uygulamalı sanatlara, tiyatroya, sinemaya kadar uzanan uçsuz bucaksız bir alanda ben yalnızca ilkler üzerinde durmayı doğru buldum.

Bildiğimiz kadarıyla, ilk kadın sanatçılar, İ.Ö. IV. yüzyılda Hellenistik Çağ tiyatrosunda, rahibelerden kurulu kadınlar korosunda yer almışlardır. Roma ve Bizans döneminde ise, kadın daha çok bir eğlence aracı olarak açık saçı pantomimlerde görülmüşlerdir. Doğuda da Batıda da, kadınlar tiyatro sahnesine ilk kez XVII. yüzyıl başlarından itibaren çıkabilmişlerdir. Bizde ise Türk kadının sahneye çıkması kaçak olarak II. Meşrutiyet'ten sonra, yasal olarak da Cumhuriyet ilânı sırasında gerçekleşmiştir.

Tarihte, ilk kez önemli bir yere ulaşan kadın pantomim oyuncusu İ.S. VI. yüzyılda yaşamış olan Bizans İmparatoriçesi Theodora'dır. Theodora, siyasal alanda gösterdiği beceri yanısıra, tiyatronun gelişmesi için gösterdiği çaba ile de anılır. İ.S. VII. yüzyılda, Seville'li Isidore ansiklopedik niteliği olan bir kitap yazarak tiyatro yapıları ile oyuncuların sözetmiş ve Orta Çağ karanlığının bazı yerlerini aydınlatan bir ışık olmuştur. Ancak tiyatro tarihi açısından hizmeti daha büyük olan bir kadın, VIII. yüzyılda Doğu'da görülür. T'ang hanedanlığı döneminde, hükümdar olan Ming Huang, sanattan ve tiyatrodan hoşlanan Yang Kuei-fei'ye vurulunca, genç kadının kehribar rengindeki badem gözlerinin etkisiyle dünyanın ilk tiyatro okulunu kurmuştur. Ve bu genç kadın sayesinde

imparator Ming Huang da “*tiyatronun koruyucu meleği*” olarak Çin tarihi’nde yerini aldı.

Tiyatro tarihi içindeki, bilinen ilk kadın yazar X. yüzyılda yaşamış olan Saksonyalı rahibe Hrosvita ya da Roswitha’dır. Hrosvita, Terentius’un komediyaları örnek alarak altı oyun yazdı. Onun bu oyunları *moralite* denilen, ahlaksal niteliği olan metinlerdi. Birtakım alegorik figürlerin yer aldığı bu oyunlar, çıplak sarı duvarlarla çevrili bir manastırda karalara bürünmüş rahibeler tarafından oynandı.

İlk büyük kadın oyuncu, 1562 ile 1604 yılları arasında yaşamış olan, Isabella Adreini’ydi. Padua doğumlu bu aktris, tüm güney Avrupa ülkelerini büyüledi; güzelliği ozanlara esin kaynağı oldu, adına besteler yapıldı, ünlü resamlara konu oldu. Büyük ozan Tasso, onun için şiir yazdı, Borgogni ile Isaac de Ryer coşkulu birer şiirle onun sanatını övdüler. Bu ünlü aktrisin yağlıboya bir tablosu Paris’teki Carnavalet Müzesi’ndedir. Isabella, başarılı bir besteci ve aktör olan Francesco Andreini’nin eşidir ve yine başarılı bir yazar ve oyuncu olan Giovanni Battista’nın anasıdır.

Bir sonraki yüzyılda, yani XVII. yüzyılda sahneye çıkan kadınların çoğaldığı izlenir. Bundan Rönesans felsefesinin olduğu kadar, toplum düzenindeki değişikliklerin de büyük rolü olmuştur. Ayrıca soylu sınıfın ‘sanat koruyucusu’ olmak için birbirleriyle yarışa girmeleri de kadınların sahneye çıkmalarında etken olmuştur. Bu yüzyılda tiyatroyla uğraşmış ilginç adlar vardır. Bunlardan biri Rus Çarıçesi II. Katerina’dır. Yazdığı sahne oyunları bugün için pek önem taşımamakla birlikte, sık sık saraya çağrılan büyük Fransız düşünür ve yazar Denis Diderot’nun yüreklendirici övgüsünü kazanıyordu. Çarıçe, kendi oyunlarının oynanması için sarayında bir de küçük bir amfitiyatro yaptırmıştı. Bu çağda, Çar Aleksis’in kızı Prenses Sofya Romanof da, Gregori Oyunculuk Okulu’nda eğitimini tamamlamış bir aktristi.

XVII. yüzyılda, ilk çabaları gösteren kadın sanatçılar arasında Meksikalı Sor Juana Inéz de la Cruz (1651–1695), bugün için de Meksika’nın ünlü yazarları arasında yer alır. Halk tarafından çok sevilen bu kadın yazar ‘onuncu esin perisi’ olarak anılırdı. İyi eğitim görmüş, yetenekli bir yazardı. Bütün Meksika’yı etkileyen bu kadın yazarı hiçbir din kurumu susturamamıştır. XVII. yüzyılın başında başka bir kadın yazar da Fransa’da Madeleine de Scudéry’dir (1607–1701). Aslında Roman yazarı olan Madam Scudéry **Ligdamon et Lidias** adlı oyunuyla tiyatro tarihine geçmiştir. Bu

çağdan İngiltere’deki kadın yazarlar ise Aphra Benn, Susannah Centlivre’dir. Aphra Benn, ekmeğini oyunlarıyla çıkararak ilk kadın yazardır. Tiyatro açısından orta değerde oyunlar yazan Aphra Benn’in önemi, bu alanda ekonomik özgürlüğünü elde eden ilk kadın olmasıdır. On dokuz oyun yazan Susannah Centlivre’in bugün de değerlendirilebilecek üç oyunu vardır. Mizah yanı da olan bu kadın yazarın yapıtları ünlü oyuncu David Garrick sayesinde uzun bir süre başarıyla repertuvar da kalmıştır. Bu çağdaki diğer kadın yazarlar arasında Orinda, Mrs. Cockburn ve Mrs. Pix gibi adlar vardır.

Operada da ilk tek tük eğitilmiş kadın seslerine XVII. yüzyılda rastlarız. Soprano Leonore Baroni, Anna Bergoretti. Margherita Costa bunların en önemlileridir. Kadın, tutuculuk çemberini ancak XVIII. yüzyılda kırmış, operadan *castrato*’ları (hadımları) uzaklaştırmaya başarmıştır.

Bilinen ilk kadın şair İ.Ö. 610–580 tarihleri arasında yaşamış olan Lesbos’lu [Midilli’li] Sappho’dur. Yazın diliyle değil, yerel lehçeyle yazdığı şiirleriyle okurla çok yakın ilişki kurabilmiştir. Sappho, acı ve coşkularını eleştirel bir gözle ele almaya karşın, duygu gücünden hiçbir şey yitirmemiştir. Yaşamının büyük bir bölümünü Midilli adasındaki Mitiline’de geçiren ve daha çok insani duyguları ele alan bu kadın şairin şiirlerinin büyük bir bölümü kaybolmuştur.

Hammer Tarihi’ne göre Türk yazınının Sappho’su XV. yüzyılda yaşamış olan Amasyalı Mihrî Hatun’dur. Bir kadı kızı olan bu kadın şair, güzelliği ile ün salmış. ama hiç evlenmemiştir. Sinan Paşa’nın oğlu İskender Çelebi’ye vurgun olan Mihrî Hâtun gazellelerinden birinde bu tutkusunu dile getirmiştir. Yine bu yüzyılda yaşamış başka bir kadın Şair de, müzik alanında da ünlenmiş olan Zeynep Hatun’dur. Sehî Bey’in Tezkiresi, **Heşt Bihişt**’te belirttiğine göre, çok iyi eğitim görmüş, müzik biliminde yüzyılın önde gelen kişilerindendir.

XVII. yüzyılda Barok sanatın temsilcilerinden biri de bir kadın yazardı. Mme. de Lafayette’in **Princesse de Clèves** (1678) adlı yapıtı, Rönesans’ın kimliğine kavuşan kadınının duygularını, düşüncelerini içeriyordu. Kadın şair ve yazarların başka sanat alanlarında olduğu gibi, Akıl Çağı olan XVIII. yüzyılda çoğaldıklarını, yazın ve sanat alanında söz sahibi olduklarını izleriz. Bunların en önemlilerinden biri kısaca Mme. de Staël olarak anılan Barones Anne-Louise Germaine Necker’dir (1766–1817). Bu Fransız-

İsviçreli yazar, düşünür ve siyaset kadını düşünce tarihinde Yeni Klasikçilik ile Romantizm arasında köprü kurmuştur. Romantizmin kuramcısı olarak yazı tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Deneme, sahne oyunu ve incelemeleriyle kısa sürede ün kazanan Mme. de Staël ince zekasıyla dönemin en güçlü kalemlerinden biri olmuştur. De Staël'in siyasal kişiliği de önemliydi; arkadaşlarıyla birlikte oluşturduğu liberal direnişten çok rahatsız olan Napoleon, 1803'te onu Paris'ten en az 64 km. dışında yaşamaya mahkûm etmiştir. De Staël, bu dönemi, ölümünden sonra yayımlanan **Dix Années d'exil** (Sürgünde On Yıl, 1821) adlı kitabında anlatmıştır.

Müzik tarihinin belirlediği ilk kadın besteci XVI. yüzyılda yaşamış olan Maddalena Mezzari'dir. Mezzari o dönemin geçerli şarkı türü olan *madrigal* biçiminde yapıtlar vermiştir. 1620'de Venedik'te doğan Barbara Strozzi madrigaller ve dinsel parçalar bestelemiştir. XVIII. yüzyılda ünlü bir kadın besteci, Alman İmparatoru VII. Karl'ın kızı ve Saksonya Prensesi Maria Antonia Walpurgis'tir (1724-1780). Ünlü ustalardan ders almış olan Walpurgis'in **II Trionfo Della Tedelta** ve **Talestri** adlarında iki operası biliniyor. Aynı yüzyılda Hollanda Kraliçesi Hortense de Beauharnais (1783-1837) de küçüak şarkılar ve romanslar bestelemiştir. Bu yüzyılın bir başka ünlü kadın bestecisi beş yaşında kör olan ve piyanist olarak Fransa ve İngiltere'de konserler veren Avusturyalı Maria Theresia von Paradis'tir (1730-1824). Paradis'in **Ariadne Und Macchus**, **Rinaldo Und Alcina** adlı operaları ile **Der Schulkandidat** [Aday Öğrenci] gibi, güldürü türünde müzikli oyunları vardır.

Hugo Grotius'un Rönesans'ta ortaya attığı ve giderek taraftar kazanan Doğal Hukuk kavramı, yani insanların doğuştan bazı haklara sahip olduğu düşüncesi XVIII. yüzyılda ivme kazandı. Kadınlar da erkekler gibi, sanatın her alanında seslerini duyurmaya başladılar. Kadının henüz plastik sanatlar alanına girmediği bu çağda, sahne sanatçıları ve kadın şairler çoğalmıştır. XVIII. yüzyılda, sahne sanatları ve yazın alanında kadınların çoğaldığı izlenir. Hatta bazı kadın sanatçılar tiyatro yöneticisi bile olmuşlardır. Buna bir örneği Almanya'dan verebiliriz: 1727 yılında, Frederika Carolina Neuber (1697-1760) bir tiyatro topluluğu kurmuş, yaşadığı dönemin etkin bir yazarı ve üniversite öğretim üyesi olan Gotsched ile işbirliği yapmıştır. Böylece, Leipzig Almanya'nın ilk tiyatro merkezi olmuştur. Neuber'in önemi, onun ilk kez Alman dilindeki tiyatroyu kurmuş ve dağınık küçük Alman dev-

letlerini ilk kez bu tiyatro yoluyla ulusal bilince itmiş olmasıdır. Ondan önce, küçük prenslikler ve dükalıklardan kurulu çeşitli Alman devletlerinde İngiliz ve Fransız toplulukları vardı ve Neuber'e kadar Alman dilinde oynayan düzenli bir topluluk yoktu.

Adı Yekaterina Romanovna Vorontsova olan Prenses Daşkova (1743-1810) da bu yüzyılın üne erişen kadın yazarlarından biridir. Özellikle Rus kadın yazarları arasında adı geçen Daşkova, daha çok Romantik akımın bir temsilcisidir. 1782'de Petersburg Bilim ve Sanat Akademisi'nin yöneticiliğine atanan Prenses Daşkova, Rus dilinin kullanımını ve incelenmesini geliştirmek üzere onun önerisiyle kurulan Rus Akademisi'nin de başkanı oldu. Daşkova, yaptığı bilimsel çalışmalar yanısıra oyunlar da yazdı.

XVIII. yüzyılda, pek çok ünlü aktris vardır. Bunlar arasında Adrienne Lecouvreur, Matmazel Dumesnil sahne adıyla çalışan Marie-Françoise Marchand, Peg Woffinton, Sarah Siddons, Charlotte Desmares, Mrs. Anne Oldfield, Kitty Clive, Sophie Schröder, Tatyana Troyepolskaya, Katerina Semyanova yüzlercesi arasından birkaçıdır. Bu yüzyılda, müzisyen olarak kendini kabul ettiren iki kadın sanatçı, klavseneci Mme. Gougelet ile Kemancı Maddalena Laura Sirmen'dir.

Bu yüzyılın sonlarında yaşayan Türk yazınındaki önemli bir divan ozanı olan Fitnat Hanım bir şeyhülislamın kızı, Rumeli Kazaskeri Derviş Mehmet Efendi'nin eşi idi. Yazdığı şiirler dönemin özelliklerini taşır, çoğu aşk şiiridir. Şairleri gösteren tezkirelerde divan edebiyatı kuralları içinde yazan ve bugüne birkaç gazeli ya da beyti kalmış kadın şairler de var. Hubbi Ayşe Hatun, şair Bakı'nın eşi Tutî Hatun, Saffet, Leyla, Hadice, Nakiye ve İffet hanımların da adları ediliyor.

Plastik sanatlarda ünlü kadınlar XIX. yüzyılda ortaya çıktı. Kadın ressamların ilklerinden biri Amerikalı Mary Cassatt'tır (1845-1927). Öğrenimini Filadelfiya'da tamamladıktan sonra 1870'te Paris'e yerleşen Cassatt ilk resim sergisini 1872'de Paris'te açtı. İzlenimci ressam Degas ile yakın bir dostluk kurarak izlenimcilerin karma sergilerine kendi resimlerini de kattı. Özellikle ana ve çocuk sevgisini konu alan resimleri izlenimcilerin etkisindedir. Bu yüzyılda arka arkaya ortaya çıkan kadın ressamların çoğu Fransızdı. Fransız naif resminin başlıca temsilcisi olan Seraphine de Senlis, kadınca duyarlıkla resimlerini kabul ettiren Jacqueline Marval, izlenimci Lucie Cousturier ilk

kadın ressamlar arasındadırlar. Ancak ilk kadın ressamların en önemlisi, çağdaş batı resmine yön veren ünlü Suzanne Valadon'dur (1866–1938) Ünlü ressam Utrillo'nun da annesi olan Valadon, aslında kendi kendini yetiştirmişti. Etkin bir sanatçı olmasına karşın, hedefi oğlu Utrillo'nun iyi bir sanatçı olmasıydı. İlk kadın heykeltıraşlar daha çok XIX. yüzyılın sonunda ortaya çıkmışlardır. Bunlardan biri, 1888 doğumlu Alman heykeltıraş Renée Sintenis'tir. Stuttgart ve Berlin'de öğrenimini tamamlamış ve 1904'de Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'ne öğretim üyesi olarak girmiş, başarıyla yaptığı ünlülerin büstleri ile tanınmıştır.

XIX. yüzyılda, Türkiye'de, tek tük kadın şair ve yazara rastlarız. Bunlardan biri Macar Osman Paşa'nın kızı Niğâr Hanım'dır. **Servet-i Fünun** dergisinde "Üryan Kalp" takma adıyla ince, duygulu, ama anlaşılması güç şiirler yazmıştır. Aynı dönemde, Makbule Hanım ise heceyle yazan ilk ozanlardan biriydi. İlk kadın romancımız Fatma Aliye Hanım Fransızcadan romanlar çevirmiş, giderek deneyim kazanmış ve kendi de iki roman yazmıştır. Bunlardan daha çok tanınanı Ahmet Mithat Efendi'nin etkisinde yazdığı **Muhazarat**'tı. Aynı dönemde biraz romantik, biraz da patetik gönül ilişkilerini işleyen Güzide Sabri, **Ölmüş Bir Kadının Evrak-I Metrukesi** adlı romanıyla tanındı.

Kadının Sinema sanatına girmesi XIX. yüzyıl sonunda başladı ve yirminci yüzyıl içinde de tüm dünya tarafından tanınan yıldızlar var etti. Tarihin hiçbir döneminde beyaz perdenin yarattığı kadınların ününe erişebilecek tanrıçalar yetişmemiştir. Tarihin en ünlü kadınları bile sinema yıldızları kadar ünlü olmamışlardır. Ancak büyük sermaye gerektiren film yapımı ticarete dayalı büyük bir endüstriyi varetmiş, kadın genellikle bir ticaret metaı durumuna gelmiştir. Çünkü onların ününün bir bölümünü ortaya çıkaran reklâm medyası Marilyn Monroe'un bacaklarını, Brigitte Bardot'nun dudaklarını, Sophia Loren'in göğüslerini pazarlıyarak en geri bırakılmış ülkelerin en ücra köşelerinde bile "bu dişilerin görüntüleri birer fetiş katına yükseltilmiştir". Elizabeth Taylor'un menekşe gözleri, mücevherleri ve aşkları manşet olmuş, sinema tanrıçalarının giyimleri, makyajları, tavırları birçok genç kızın ideali olmuştur. Dönemlere göre, modayı bile etkileyen güzel dişiler ve yakışıklı erkekler bu endüstrinin amacına uygun olarak dünyanın her yanına aşkı, serüveni, şiddeti, kıskançlığı, erotizmi bir moda örneği yapabilmişlerdir. Bunun için, sinemadaki kadın sanatçılar, diğer sanatlar içindeki ünlü kadınlar-

dan çok daha fazla tanınmışlardır.

Ancak bu meta olma durumuna direnen sinema sanatçıları da vardır. Özellikle bu sanatın görünmeyen yaratıcıları arasında yönetmenler, görüntü yönetmenleri, senaristler ve kurgu sanatçıları vardır. Sinemadaki ilk kadın yönetmen, 1896'da film yönetmenliğine başlayan Alice Guy Blac, bugün sinema klasiği sayılan filmlere imzasını atmış bir yönetmendir. Ondan sonra 1882 doğumlu Germanie Dulac 1929'a kadar film üretmiştir. Bugün ise başta Agnes Varda olmak üzere birçok başarılı film yönetmeni vardır.

XX. yüzyıl, her sanat dalında yüzlerce önemli, etkili kadın varetmiştir. Kadın tiyatro yönetmenleri, orkestra şefleri, şairler, yazarlar, besteciler, müzisyenler, ressam, heykeltıraşlar, seramikçiler vb. bu yüzyıla damgalarını atmışlardır. XXI. yüzyılda, kadın sanatçıların sayısının daha da artacağı bugünde belli olmaktadır.

Cumhuriyet'in ilanından önce Müslüman Türklere kadın, bilindiği gibi, yazın ve tiyatro ile kapalı kapılar ardında, kendi aralarında uğraşıyorlardı, bu daha çok amatör düzeyde, sanat sayamayacağımız eğlencelerdi. Ama padişahların ve paşaların harem dairelerinde seyircileri yalnızca kadınlardan oluşan toplantılarda tiyatro gösterilerine yer verilmiştir. Ayrıca harem yaşamının tekdüzeliğini değiştirmek için zaman zaman meddahlar, karagözcüler ve orta oyuncular gösteriler için saraya çağırılırdı. XIX. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'a gelen bir İngiliz leydi (Julie Pardoe), bir paşanın harem dairesinde gördüğü bir kadın oyuncudan söz eder. İngiliz leydi, bu oyuncuyu, "çok vahşi ve olağaniüstü etkisi olan bir kadın" olarak belirtir; kadının ustaca taklitler yaparken sesini değiştirebildiğini ve değişik tavırlar aldığını sözlerine ekler. Bu açıklamadan, saraydaki kadın oyuncunun bir meddah-mukallit olduğu anlaşılmaktadır. Sahneye ilk çıkan müslüman kadının, XIX. yüzyılın ikinci yarısında, "Amelia" sahne adıyla çıkan, bir kazaskerin kızı olan Kadriye'dir. Bir temsilde tanındığı için, sonradan sahneyi bırakmak zorunda kalmıştır. XX. yüzyılda, II. Meşrutiyet'ten sonra sahneye çıkan, ama sürekli polis takibi yüzünden sahneden uzaklaşmak zorunda bırakıldığı için uyuşturucuya alışan ve 1941'de yapayalnız ölen Afife (Jale) dir.

Görüldüğü gibi, Osmanlı İmparatorluğu'nda kendi çabalarıyla, kendi başlarına, kapalı bir çevre içinde sanatla uğraşmaya çalışan

kadınlarımızın hiçbiri evrensel anlamda şair, yazar ya da sanatçı değillerdi. Olamazlardı da. Bastırılmışlardı, kapatılmışlardı, kişilikleri yok edilmişti; birer kuluçka makinesi ya da birer aşçı olarak görülen, erkeğine hizmet etmekle görevli kölelerdi. Yazdıkları şiirler onların terkedilmişliklerini, yalnızlıklarını, acılarını ve kadere boyun eğişlerinin en belirgin ifadesiydi. Tevfik Fikret'in "*Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer*", demesi de bundandı. Çünkü Atatürk'ün belirttiği gibi, kadın, "*Ulusun kaynağı, toplumsal yaşamın temeli*" dir. Geleceğin Türk insanını yetiştirecek olan "*en yüksek varlık*" tır. "*Dünya yüzünde gördüğümüz herşey kadının eseridir*", diyen Atatürk, Türk kadının kendini bulmasında ve giderek yaratıcı bir duruma gelmesinde büyük bir ateşleyici ve itici güç olmuştur.

Türk kadın sanatçıların, yalnızca sayıca artmaları değil, dünya çapında üne kavuşmaları, Cumhuriyet'ten sonra ve Türk hümanizması olan Atatürk devrimleri ile başlamıştır. 4 Nisan 1926'da Resmi gazetede yayımlanan ve 4 Ekim 1926'da yürürlüğe giren Medeni Kanun, Türk kadınının birçok temel hakkını en ileri düzeyde sağlamıştır. Ve kadın da erkekle aynı eşit hakları elde etmiştir. Ayrıca, Türk kadınına, 3 Nisan 1930'da belediye, 26 Ekim 1933'te Köy Kanunları ile muhtar, 5 Aralık 1934 tarihli ve 2598 sayılı Kanun ile de Milletvekili seçme ve seçilme hakları resmen tanınmıştır. İlk müzik okulunun, sahne sanatları konservatuvarının, güzel sanatlar genel müdürlüğünün kurulması Atatürk hümanizmasının sonuçlarıdır ve bunlar bugünün sanat kadınlarının varolmasında çok önemli adımlardır. Daha sonra üstün yetenekte çocuklar için çıkartılan kanunla bugünün dünya çapındaki sanat kadınlarımız yetişmiştir.

Bugün bizi XXI. yüzyıla taşıyacak yazın, müzik, resim, seramik, sahne (tiyatro, opera, bale) ve sinema alanlarında, hepimizin adlarını bildiği, dünyaca tanınan ve gurur duyduğumuz ünlü kadın şairlerimiz, yazarlarımız ve sanatçılarımız vardır. Yazımı, Atatürk'ün 1923 yılının Ocak ayında, kadın ve kültür konusu üzerinde yapmış olduğu konuşmasından küçük bir bölümü aktararak bitirmek istiyorum: "*İnsanlar dünyaya alımlarında yazılı oldukları kadar yaşamak için gelmişlerdir. Yaşamak demek, faaliyet demektir. Bundan dolayı bir toplumun bir organı faaliyette bulunurken diğer bir organı işlemezse o toplum felç olmuştur. (...) Bundan ötürü bizim toplumumuz için ilim ve fen gerekli ise bunları aynı derecede hem erkek ve hem de kadınlarımızın elde etmeleri zorunludur*".